

Ako sme dokončili Gabčíkovo

(1997)

Včera vyniesol svoje rozhodnutie Medzinárodný súdny dvor v Haagu v spore o Sústavu vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros a na budúci mesiac uplynie päť rokov od prehradenia Dunaja a spustenia do prevádzky elektrárne v Gabčíkove. Je to dostatočný dôvod na malú rekapituláciu tejto kauzy. Opakované dunajské záplavy, podmývanie Bratislavy a ďalšie vodohospodárske problémy s Dunajom viedli k rozhodnutiu vlád bývalého Česko-Slovenska a Maďarska o výstavbe Sústavu vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros. Posledným podnetom pre rozhodnutie vlád boli veľké povodne v roku 1965. Na slovenskej strane vtedy dunajská voda zaplavila desaťtisíce hektárov Žitného ostrova a spôsobila miliardové škody. Zmluvu o výstavbe podpísali oba štáty v roku 1977.

Začiatkom 80. rokov spomienky na záplavy vybledli a v Maďarsku sa stala výstavba SVD predmetom vnútropolitického zápasu. Opozičné kruhy proti vtedajšej komunistickej vláde sa postavili proti výstavbe SVD a polemiky okolo výstavby ďaleko prekročili rámec iba vodného hospodárstva či ochrany životného prostredia. V roku 1988 nastúpila vláda M. Németha. Némethova vláda sa snažila o kompromis s vnútornou opozíciou a v lete 1989 Maďarsko zastavilo svoju účasť na výstavbe SVD. V dobe prijatia maďarského rozhodnutia o skončení svojej účasti na výstavbe SVD stupeň Gabčíkovo bol už v pokročilom štádiu výstavby, kým stupeň Nagymaros

sa iba začínal. Česko-Slovensko pokračovalo v prácach na výstavbe stupňa Gabčíkovo, ale komunistická vláda ČSSR nebola schopná prijať žiadne zásadnejšie rozhodnutie o dokončení výstavby Gabčíkova a aj bez účasti Maďarska.

V apríli 1990 po voľbách nastúpila v Maďarsku vláda J. Antala. Bola to vláda opozičných skupín oproti komunistickému režimu a cítila sa zaviazaná odporom proti výstavbe SVD. Maďarsko nielen zastavilo práce na výstavbe SVD, ale prestalo poskytovať súčinnosť česko-slovenským stavebným organizáciám. Na slovenskej strane bolo potrebné prijať zásadné rozhodnutie o ďalšom osude výstavby. Slovenské projekčné organizácie vypracovali plán, ktorý obsahoval šesť variantov ďalšieho postupu. Tretí z nich, variant C, predpokladal dokončenie vodného stupňa Gabčíkovo s elektrárnou aj s prírodným kanálom iba na slovenskom území. Prvá Mečiarova vláda sa zaoberala výstavbou SVD Gabčíkovo-Nagymaros niekoľkokrát, ale nikdy nedospela k rozhodnutiu. Zasadnutia vlády k tejto otázke sa vždy končili poverením nejakej ďalšej expertnej komisie na vypracovanie ďalšieho expertného posudku. Bol to dôvod na odročenie zásadného rozhodnutia. Popritom súbežne bežali rokovania s maďarskou stranou o ďalšom osude výstavby. Predseda slovenskej vlády bol zároveň vedúcim česko-slovenskej delegácie na týchto rokovaniach.

V apríli 1991 došlo k výmene vlády v Bratislave. Nová vláda na jednej strane začala dialóg s odporcami vodného diela na slovenskej strane, ktorí sa združovali okolo Výskumného ústavu vodného hospodárstva v Bratislave. Argumenty odporcov vodného diela vláda nielen vypočula, ale aj nechala starostlivo odborne preveriť. Na základe vedeckých podkladov moja vláda v júli 1991 uznesením č. 384/91 rozhodla o dokončení vodného stupňa Gabčíkovo výlučne na slovenskom území podľa variantu C. Prílohou rozhodnutia vlády bol harmonogram prác na dokončení, vrátane termínu prehradenia Dunaja v októbri 1992.

Uznesenie vlády bolo podkladom pre ďalší postup prác.

Na maďarskej strane odporcovia SVD dosiahli v parlamente prijatie uznesenia, ktoré ukladalo maďarskej vláde rokovat s Česko-Slovenskom iba o úplnom zastavení prác na výstavbe SVD a o likvidácii Gabčíkova. Maďarskej vláde sa tým neobyčajne zúžil manévrovací priestor pri rokovaníach s nami, čo sme v ďalšom priebehu rokovaní využívali. Pod vplyvom protigabčíkovskej agitácie maďarská vláda rozhodla, že nezapojí do Sústavy vodných diel hať Dunakiliti, ležiacu na maďarskej strane Dunaja, ktorá regulovala prietok vody v starom koryte Dunaja. Bolo to ďalšie rozhodnutie maďarskej strany, ktoré nám neobyčajne nahralo do karát. Ak by Maďarsko zapojilo hať Dunakiliti do Sústavy vodných diel, „kohútik“ od dunajskej vody by bol v maďarských rukách a maďarská strana by mohla podľa vlastnej vôle regulovať silu prietoku v starom koryte Dunaja a na prítoku do elektrárne Gabčíkovo. Maďarské rozhodnutie prinútilo slovenskú vládu, aby rozhodla o postavení hate v Čunove na slovenskom území v úseku Dunaja. Takto sa dostal aj „kohútik“ od dunajskej vody výlučne do slovenských rúk. Maďarská strana prijímala svoje rozhodnutia v domnení, že slovenská strana nebude schopná samostatne dokončiť vodný stupeň Gabčíkovo. Maďarská strana sa spoliehala aj na medzinárodnú podporu svojho stanoviska. My sme však v tom čase nepocítovali žiadny medzinárodný tlak, ktorý by nám bol bránil dokončiť stupeň Gabčíkovo.

Vedúcim maďarskej delegácie na rokovaníach s nami o Gabčíkove bol minister bez kresla v maďarskej vláde F. Mádl. Jeho postavenie v rokovaní bolo však veľmi sťažené rezolúciou maďarského parlamentu. V každej fáze rokovaní nám stačilo vzniesť požiadavku na maďarskú stranu, aby najskôr maďarský parlament odvolal svoje uznesenie, a tak umožnil hľadať primeraný kompromis medzi oboma stranami a prof. Mádl sa ocitol v úzkych. Vedeli sme, že nebol schopný dosiahnuť zrušenie uznesenia maďarského parlamentu. Maďarská delegácia sa snažila prinútiť Slovensko ku kompromisom hrozbou, že v opačnom prípade Maďarsko vypovie Zmluvu o výstavbe SVD z roku 1977. Nič lepšie pre nás Maďarsko nemohlo urobiť. Maďar-

ská vláda skutočne vypovedala Zmluvu o výstavbe SVD, a tým nám aj právne umožnila, aby sme hať v Čunove aj prívodný kanál v Gabčíkove postavili iba na slovenskom území, a tým získali technické možnosti rozhodovania o prietoku vody pre elektrárne v Gabčíkove, aj to, aby bola v našich rukách výroba elektriny v Gabčíkove.

Financovanie výstavby stupňa Gabčíkovo sa uskutočňovalo do roku 1991 z federálneho rozpočtu. Pod vplyvom reálnej hrozby rozdelenia republiky federálna vláda nebola ochotná vyčleniť finančné prostriedky na výstavbu Gabčíkova na rok 1992. Tieto prostriedky preto vyčlenila slovenská vláda vypísaním vládnych obligácií. Výstavba stupňa Gabčíkovo pokračovala urýchlenným tempom a v októbri 1992, v súlade s harmonogramom, bol Dunaj prehradený.

Po voľbách v roku 1992 a zmene vlády v Bratislave V. Mečiar nariadil okamžité prepustenie všetkých pracovníkov Úradu vlády SR, aj tých, ktorí zabezpečovali riešenie problémov spojených s výstavbou Gabčíkova. Väčšina z nich bola prijatá do svojich funkcií ešte počas prvej Mečiarovej vlády pred aprílom 1991. V júli 1992 som pomocou prostredníkov odkazoval V. Mečiarovi, že som ochotný poskytnúť jemu povereným ľuďom informácie týkajúce sa Gabčíkova, aby nová vláda mohla plynule pokračovať v zabezpečení výstavby SVD a čerpať zo skúseností, ktoré sme získali do júna 1992. Od V. Mečiara však neprišla žiadna reakcia na moju ponuku. V septembri 1992 Maďarsko vystupňovalo kampaň proti dokončeniu Gabčíkova a vtedy si už bolo schopné získať na svoju stranu aj podporu zo zahraničia. Na medzinárodnú kampaň reagovala slovenská vláda vyhlásením, že Gabčíkovo je federálnou záležitosťou a slovenskej vlády sa netýka. V októbri 1992 britský predseda vlády John Major pozval do Londýna na rokovania poľského, českého, maďarského a slovenského predsedu vlády. Na tomto rokovaní V. Mečiar súhlasil, aby spor o výstavbu SVD riešil Medzinárodný súdny dvor v Haagu. Taktiež sa zaviazal, že 90 % dunajskej vody potečie naďalej starým korytom. Takýto prietok v starom koryte

by neumožnil prevádzkovať elektrárňu v Gabčíkove. Od tejto časti svojho záväzku neskôr odstúpil.

Slovensko bez väčších komplikácií prehradilo Dunaj a dokončilo vodný stupeň Gabčíkovo. Získali sme tak veľké množstvo elektrickej energie a monitorovanie spodnej vody na Žitnom ostrove ukazuje, že uvedenie Gabčíkova do prevádzky jej kvalitu dokonca mierne zlepšilo. Z polemik pred dokončením vodného diela zostali iba analýzy rozhodnutia Medzinárodného súdneho dvora.

Uverejnené v denníku SME, 26. septembra 1997